

Kartellisering ur ett genusperspektiv

Helena Olofsdotter Stensöta

Cartelization from a Gender Perspective

The cartel party theory has generated a considerable research but not been discussed from a gender perspective. In general, the gender dimension was politicized later than the traditional cleavages that the cartel party theory discusses, which lead to an expectation that women delegates may be less affected by cartel tendencies, such as alienating from party grassroots, than men. The Swedish case in particular, however, also discloses that women representation to a considerable extent have been put forward by internal endeavors of parties, which resembles processes connected to cartelization. At the same time, research shows that women have evoked a stable and clear gender dimension in politics. Taken together, this might mean that strategies rooted in cartelization have come to undermine that same process. The article uses material from the Swedish Parliamentary Survey 1985-2010, Gothenburg University, to discuss these propositions.

1. Introduktion¹

Katz och Mairs teori om en tilltagande kartellisering av det politiska landskapet (Blyth & Katz 2005; Katz & Mair 1995, 2009) har genererat betydande akademisk forskning, men den har inte granskats ur ett genusperspektiv, vare sig med avseende på dess teoretiska grundvalar eller dess empiriska implikationer. En sådan analys är emellertid intressant att företa av flera skäl.

För det första bygger kartellpartiteorin teoretiskt på en historieskrivning där traditionella politiska skiljelinjer anses vara centrala, men där nyare politiska skiljelinjer, som den mellan kvinnor och män, inte problematiseras. Det här pekar på en icke-beredskap i teorins grundvalar för att integrera nyare politiska skiljelinjer. Utifrån detta kan en generell hypotes om att kvinnor utgör en tröghet mot kartelliseringstendenser formuleras. Kvinnor skulle kunna ha ett närmare förhållande till gräsrotterna eftersom skiljelinjen genus kan vara mer levande, på grund av den senare politiseringen.

För det andra är det svenska fallet särskilt intressant eftersom den förhållandevis starka kvinnorepresentationen i Sveriges riksdag i sig kan ses som

¹ Forskningen har finansierats av Riksbankens Jubileumsfond inom ramen för projektet "Party-government in flux: Changing conditions for the party groups in the Swedish Riksdag".

Helena Olofsdotter Stensöta är verksam vid Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
E-post: helena.stensota@pol.gu.se

ett resultat av just de processer som kartellpartiteorin menar ökar över tid. Den ökande jämställdheten i den svenska riksdagen har av tidigare forskning beskrivits som en process som i huvudsak initierats uppifrån. Från 1970-talet och framåt gjorde svenska partier stora ansträngningar för att nominera fler kvinnor som potentiella riksdagskandidater. Frågan är emellertid om partierna i denna strävan efter att skapa starkare partier genom att inkludera kvinnor, istället uppnått det motsatta. Forskning om kvinnors politiska representation har visat att det finns en tydlig innehållslig genusdimension i politiken som är stabil över tid. Kvinnor kan på det sättet anses öka heterogeniteten i riksdagen genom att de lyfter fram nya frågor. I en mening kan partiernas strävan att befästa och bredda väljarbasen genom att nominera fler kvinnor, därmed i förlängningen ha lett till en ökad heterogenitet inom partierna och till att partiernas särdrag därmed blivit mer diffusa. Det betyder i så fall att strategier som anses vara utmärkande för kartellisering i det här fallet har underminerat kartelliseringens processen. Partierna har kanske i själva verket gött en gökunge.

Artikeln inleds med en teoretisk diskussion om hur vi kan se på den politiska skiljelinjen genus i förhållande till de traditionella skiljelinjer som är centrala för kartellpartiteorin, samt hur den ökande kvinnorepresentationen i den nordiska kontexten och speciellt den svenska, har förklarats. Därefter undersöks empiriskt genuskillnader i förhållande till gräsrotterna samt partilinjerna. Materialet som används är riksdagsundersökningarna – ett tidsseriematerial 1985-2010 som samlas in i nära anslutning till varje riksdagsval inom ramen för Valforskningsprogrammet på Göteborgs universitet.²

2. Genus och kartellpartiteorin

Teorin om kartellpartier skisserar en kronologisk, sekventiell utveckling av partimodeller som skiljer sig åt i sin grundläggande logik. *Masspartiet* har sin bakgrund i de sociala och politiska skiljelinjer som uppstod i slutet av 1800-talet som resultat av större samhällsförändringar. Dessa politiska skiljelinjer är i stora drag desamma som de som diskuterats av Lipset och Rokkan i deras analys av partisystemens uppkomst (Lipset & Rokkan 1967); skiljelinjen mellan arbete och kapital, mellan land och stad samt mellan religion och sekularisering. Masspartimodellen karaktäriseras enligt Katz och Mair av ett starkt band mellan partiledningen och gräsrotterna i partiet och av en ideologisk sammanhållning, vilket också innebär tydliga ideologiska skillnader mellan olika partier (Katz & Mair 1995).

Successivt minskar emellertid betydelsen av de strukturella skiljelinjerna

2 Ansvariga forskare för de olika vågorna av Valforskningsprogrammets datainsamling riktad till riksdagsledamöterna har varit: Martin Brothén, Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Sören Holmberg och Lena Wängnerud.

i samhälle och politik. I *catch-all* partiet är logiken istället att locka så många väljare som möjligt oavsett från vilken samhällsklass- eller gruppering de rekryteras ifrån – ideologin har minskat i betydelse och väljare blir mer lätt- rörliga. I *kartellpartimodellen*, slutligen, har partiet än mer fjärrat sig från gräsrotterna och utvecklas av impulser inifrån partiet som sådant. Det skapas partieliter som har mer gemensamt med eliten inom andra partier, än med gräsrotterna i det egna partiet (Katz & Mair 1995).

När denna beskrivning av utvecklingen kontrasteras mot kvinnors politiska mobilisering framgår att passningen har brister. Nina Raaum (2004) har med utgångspunkt i det norska fallet diskuterat hur kvinnorörelsen förhåller sig till fyra institutionella trösklar för politisk mobilisering som Stein Rokkan lyft fram: legitimering, som handlar om en första artikulering av politiska värden och intressen; inkorporering, som handlar om rösträtt och att utnyttja den; representation, som handlar om politisk representation i större omfattning samt exekutiv makt, som handlar om politisk representation i de mäktigaste instanserna. Raaums huvudtes är just att kvinnors mobilisering – och därmed genus som politisk skiljelinje – sker senare än mobilisering längs de traditionella skiljelinjerna.

Som helhet representerar skandinaviska länder ett inkrementellt spår för kvinnorepresentation, dvs. utvecklingen har skett gradvis i små steg (Dahlerup & Freidenvall 2006). Därutöver finns emellertid flera särskildheter som skiljer det svenska fallet från exempelvis det norska. Lenita Freidenvall har visat att utvecklingen till ökad kvinnorepresentation i Sveriges riksdag i huvudsak har drivits på centralt från partierna (Freidenvall 2006). Även Raaum har i senare analyser visat att utvecklingen i de nordiska länderna skiljer sig åt (Raaum 2006).

Givet de starka partiinterna ansträngningarna för att stärka kvinnors representation i Sverige, kan utvecklingen av ökad kvinnorepresentation ses som ett exempel på det som kartellpartiteorin diskuterar, nämligen en utveckling som har en partiintern drivkraft.

Kvinnors inträde i politiken på bredare front har inneburit att en tydlig genusdimension i politiken etablerats. Internationell forskning har sammanlagt visat på en liten men bestående skillnad mellan kvinnors och mäns politiska preferenser där kvinnor har bidragit till att politisera en specifik genusdimension innehållsligt, där exempelvis möjligheterna att kombinera barn- och förvärvsarbete är central ("care-and career" politik (Skjeie 1992)). Därutöver märks också andra genusskillnader: Kvinnor röstar något mer till vänster, har större intresse för sociala frågor och miljöfrågor. Liknande mönster har dokumenterats i en rad olika länder, både i proportionella valsystem och majoritetsvals-system liksom i olika typer av välfärdsstater (Celis 2006; Childs & Krook 2009; Kittilson & Schwindt-Bayer 2012; Lovenduski & Norris 1993, 2003; McAllister & Studlar 1992; Hanne Marie Narud & Valen 2000a; Poggione 2004;

Schwindt-Bayer & Mishler 2005; Skjeie 1992; Swers 2001; Wängnerud 2006, 2009).

Nyare forskning pekar dock på att skilljelinjen mellan könen har försvagats över tid. Exempelvis har den visat sig vara starkare i etableringsfasen av nya politikområden som exempelvis barnomsorgspolitik (Bratton & Ray 2002). Genusskillnader har också visat sig vara mindre bland yngre och välutbildade ledamöter samt hos ledamöter som har barn (Baekgaard 2010; Griffin et al. 2012).

Samtidigt som kvinnors ökade representation i den svenska riksdagen i huvudsak har drivits fram genom partierna själva, i en process som liknar det som kartellpartiteorin diskuterar, och som kan föras tillbaka till starka partier, har kvinnors intåg i politiken alltså lett till etablerandet av en genusdimension i politiken som bidragit till heterogeniteten inom partierna. Det tycks alltså som att partierna i sina försök att stärka sig själva genom att rekrytera fler kvinnor bland ledamöterna, istället bidragit till att göra partierna mer diffusa? I förhållande till kartellpartiteorin kan vi därför fråga om de strategier som enligt teorin är utmärkande för kartellisering i det här fallet hjälpt till att underminera kartelliseringstendenser genom att bidra till heterogeniteten inom ledamotskollektivet.

Frågan om sammanhållning i partier diskuteras ofta som partidisciplin och att *partiprincipen* styr delegaterna. Partiprincipen innebär att en ledamot låter partiets linje vägleda handlingarna, även då den egna åsikten står i strid mot partiets. I masspartimodellen var det viktigt att hålla samman partiet på ideologiska grunder och skilja det från andra partier. Ett annat sätt att förhålla sig som ledamot är att vara en ”*trustee*”, dvs. agera med utgångspunkt i egna övertygelser och oberoende av de autoritativa instruktionerna och mandaten (Burke 1827) (”Independent of the authoritative instructions & mandates issued” (Esaiasson & Holmberg 1996)). Partiprincipen har traditionellt varit starkare inom socialdemokratiska partier, vilket anses höra samman med den kollektivistiska ideologin (Esaiasson & Holmberg 1996; Hanne Marthe Narud & Valen 2000b). Över tid har partiprincipen försvagats (Gilljam et al. 2010). Samtidigt har forskningen pekat på att Moderaterna under det senaste decenniet stärkt partiprincipen som representationsprincip utan att det hänger samman med en mer kollektivistisk ideologisk förändring (Gilljam et al. 2010).

3. Förväntningar

Den centrala tesen inom kartellpartiteorin är att gräsrötterna i partierna blir mindre viktiga i kombination med att partiet centralt blir mer viktigt. Eftersom genus som skilljelinje är av senare datum skulle vi kunna förvänta att kvinnor försvårar kartellisering. Liknande förväntningar kan knytas till hur nya partier som uppstått ur de nya sociala rörelserna agerar, som Miljöpartiet. Tidigare

forskning har pekat på empiriska skillnader när det gäller förhållandet till kvinnorörelsen och att kvinnor i politiken anser att det är viktigare att hålla kontakten med kvinnorörelsen än sina manliga kollegor (Banaszak et al. 2003). I den föreliggande undersökningen prövas om det finns en genuskillnad generellt i hur ledamöter förhåller sig till gräsrotterna. Förväntan är att kvinnor som grupp ska ha närmare kontakt med gräsrotterna eftersom genus politiserats senare än de traditionella skiljelinjerna.

Det bör framhållas att politisering av genus vanligtvis diskuteras som att frågor med nytt innehåll introduceras i den politiska debatten. Allmänt kan politiseringen av genus-dimensionen sedan 1970-talet ses som en utvidgning av vad som anses vara "politiskt". Idén om att "det personliga är politiskt" inom andra vågens kvinnorörelse, som såg medvetandehöjning genom utbyte av personliga erfarenheter som en del i ett politiskt uppvaknande. Samtidigt blev frågor som tidigare ansetts höra till den privata sfären, exempelvis hur man kunde kombinera familj med förvärvsarbete, i tilltagande grad betraktade som politiska frågor som krävde samhälleliga lösningar. I denna process lyftes alltså helt nya typer av problem fram – problem som blev tydliga för att aktörer med andra typer av erfarenhet gav sig in i debatten och formulerade politiska krav.

I den föreliggande analysen diskuteras inte genusdimensionen som en innehållslig fråga. Istället undersöks om det finns några skillnader i hur gruppen kvinnor och gruppen män förhåller sig till form-frågor. Å ena sidan förhållandet till gräsrotterna, vilket diskuterats ovan, å andra sidan förhållandet till partilinjen, vilket diskuteras nedan.

Kvinnor i politiken kan generellt förväntas bidra till ökad heterogenitet utifrån en allmän förväntan om att politiska preferenser bottenar i erfarenheter av olika slag och människor har olika erfarenheter samt kommer från olika sfärer. En ökad heterogenitet kan visa sig genom dels att paletten av politiska frågor utökas med nya frågor, som diskuterades ovan, dels att den politiska agendan därmed blir mer disparat. Men en ökad heterogenitet kan också relateras till partisammanhållningen. I den föreliggande analysen undersöks om gruppen kvinnor och gruppen män förhåller sig olika till partilinjen. Förväntan är att kvinnor bidrar till ökad heterogenitet, som visar sig i att kvinnor i lägre utsträckning följer partilinjen.

Den sammanhållande frågan i artikeln är att peka på en paradox i förhållande till kartellisering. Kvinnors representation har ökat genom partiinterna strategier, som liknar de kartellpartiteorin skisserar och som sker i en kontext där partierna är starka. Samtidigt har kvinnors ökade politiska representation lett till att en genusdimension etablerats i politiken. I den meningen kan strategier med koppling till kartellisering ha lett till en underminering av de tendenserna – partierna kan visa sig ha gött en gökunge!

4. Empiri

Materialet som används i den nedanstående analysen är insamlat inom Valforskningsprogrammet vid Göteborgs universitet. I nära anslutning till riksdagsvalen har enkäter skickats ut till samtliga ledamöter i riksdagen från 1985 och framåt (med undantag för 1991). Ansvariga forskare har varierat genom åren men sammantaget varit: Martin Brothén, Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Sören Holmberg och Lena Wängnerud.

4.1 GRÄSRÖTTERNAS MINSKADE BETYDELSE?

Gräsrötternas betydelse kan diskuteras med hjälp av tre frågor i materialet. Dels en tudelad fråga om kontakten med partidistriktet, dels en fråga om hur viktigt det är att arbeta med enskilda väljares frågor.

4.1.1 Kontakten med valkretsen

Riksdagsenkäten innehåller två frågor om hur ledamoten ser på förhållandet till valkretsen. Mer specifikt skiljs på huruvida kontakterna anses vara en viktig kanal för att informera om det pågående riksdagsarbetet eller för att bli informerad om problemen i valkretsen. Det sistnämnda, att anse att det är viktigt att bli informerad i kontakterna med valkretsen, skulle kunna tolkas som att informationen löper nerifrån-och-upp och alltså på att gräsrötterna har betydelse. Valkretsen är visserligen inte identiskt med gräsrötterna, men svaren borde ändå ge en fingervisning om hur ledamoten ser på hur viktigt det är med influenser nerifrån.³ Svar på frågan har samlats in vid två tillfällen: 2006 och 2010.

Tabell 1 visar att det inte skett några större förändringar över tid (2006–2010), men ser vi till skillnaden mellan kvinnor och män, märks att kvinnor i större utsträckning än män anser att det är ”mycket viktigt” att bli informerad i kontakten med partidistriktet. Skillnaden är nio procentenheter vid båda mätningarna. För år 2006 är mäns lägre benägenhet att svara att det är ”mycket viktigt” att bli informerad i kontakterna med gräsrötterna signifikant på 95-procentsnivån⁴. För år 2010 är skillnaden signifikant på 80-procentnivån.⁵ Det bör betänkas att antalet svarande är relativt litet (349), varför 80-procentsnivån kan betraktas som relativt stabilt.

Kristdemokraterna är det enda parti där män i högre grad än kvinnor tycker att det är mycket viktigt att bli informerad i kontakten med partidistriktet.

3 Frågan i enkäten lyder ”Hur viktiga anser du följande uppgifter vara när du träffar personer från din valkrets?” Frågan har tre underfrågor ”att informera om det pågående riksdagsarbetet” och ”att bli informerad om problemen i din valkrets”. Varje påstående kan besvaras på en skala 1-5 ”mycket viktigt” (1), ”ganska viktigt” (2), ”varken viktigt eller oviktigt” (3) ”ganska oviktigt” (4) och ”helt oviktigt” (5). Nedanstående tabell visar andel som svarat ”mycket viktigt” (5) på frågan om hur viktigt det är att bli informerad i kontakterna med partidistriktet, uppdelat på parti och kön.

4 $H_a: \text{diff} < 0 \text{ Pr}(T < t) = 0.0223.$

5 $H_a: \text{diff} < 0 \text{ Pr}(T < t) = 0.1980.$

Tabell 1. Andel som anser att det är "mycket viktigt" att bli informerad i kontakten med valkretsen, uppdelat på parti och kön, 2006 och 2010.

	2006			2010		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
V	75	77	71	89	100	75
S	88	95	80	84	88	80
C	85	90	82	85	100	79
Fp	80	85	75	76	89	67
M	86	89	83	92	98	88
Mp	79	82	77	100	100	100
Kd	76	75	78	77	69	89
Sd	-	-	-	75	50	78
Totalt	84	89	80	86	91	82

Kommentar: Tabellen visar procentandelar bland män respektive kvinnor som svarat "mycket viktigt" (5) på frågan "Hur viktiga anser du följande uppgifter vara när du träffar personer från din valkrets? (f13). Frågan har tre underfrågor "att informera om det pågående riksdagsarbetet" och "att bli informerad om problemen i din valkrets". Varje påstående kan besvaras på en skala 1-5 "mycket viktigt" (1), "ganska

Detta gäller vid båda mätningarna. Det bör emellertid framhållas att i ett litet parti som Kristdemokraterna får en enskild persons uppfattning stor betydelse i tabellen som visar procentandelar av de svarande.

Det motsatta påståendet, att det i kontakten med partidistriktet är viktigt att informera om det pågående riksdagsarbetet, tolkas som att riktningen på informationen istället går uppifrån-och-ner. Tabell 2 visar sammanfattningsvis hur kvinnor och män svarar på detta påstående.

Tabell 2. Andel som anser att det är "mycket viktigt" att informera i kontakten med vakretsen, uppdelat på kön, 2006 och 2010.

	2006			2010		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
Totalt	48	51	46	46	46	46

Kommentar: Tabellen visar procentandelar bland män och kvinnor som svarat "mycket viktigt" (5) på frågan "Hur viktiga anser du följande uppgifter vara när du träffar personer från din valkrets? (f13). Frågan har tre underfrågor "att informera om det pågående riksdagsarbetet" och "att bli informerad om problemen i din valkrets". Varje påstående kan besvaras på en skala 1-5 "mycket viktigt" (1), "ganska viktigt" (2), "varken viktigt eller oviktigt" (3) "ganska oviktigt" (4) och "helt oviktigt" (5). Missing har uteslutits ur procentbasen. Antal svarande 2006: kvinnor: 162, män: 184. 2010: kvinnor: 159, män: 190. Genusskillnaden 2006 är signifikant på 80-procentsnivån ($H_a: \text{diff} < 0 \text{ Pr}(T < t) = 0.1421$). Källa: Riksdagsenkäter 1985-2010, Statsvetenskapliga institutonen, Göteborgs universitet.

Tabell 2 visar att det 2006 även finns en viss övervikt bland kvinnor som ansåg att det är ”mycket viktigt” att informera om riksdagsarbetet i kontakten med partidistriktet. Även här är mäns lägre benägenhet att svara ”mycket viktigt” på denna fråga signifikant på 80-procentnivån.⁶ Som tabell 2 visar har skillnaden när det gäller ”att informera” helt försvunnit år 2010.

4.1.2 Föra fram enskilda väljares frågor?

Tesen om att gräsrotterna blir allt mindre viktiga kan också undersökas genom att se hur viktigt ledamöter anser det vara att föra fram enskilda individers intressen, vilket kan tolkas som att gräsrotterna i partiet har betydelse.⁷ Frågan ingår i ett batteri av frågor som mäter hur viktiga olika gruppintressen är för ledamöterna.

Figur 1 visar att andelen ledamöter som anser att det är ”mycket viktigt” att arbeta med frågor som enskilda väljare lyfter fram är högt i mitten av 1980-talet men därefter minskar för både kvinnor och män fram till 1996. Därefter ökar det igen något för kvinnor 1998 och denna utveckling håller i sig fram till 2002. Därefter är genuskillnaderna små.

Analysen visade sammanfattningsvis att fler kvinnor än män tycker att det är ”mycket viktigt” att bli informerade i kontakten med valdistriktet. Skillnaden är signifikant både för år 2006 och 2010. Slutsatsdragningen försvåras något av att kvinnor även tycker att det är mycket viktigt att ”informera” i kontakten med valkretsen. I en mening kan båda frågorna tolkas som interaktion med valkretsen, och att kvinnor därmed värdesätter den mer än män. Om vi emellertid tolkar de olika frågorna som olika riktningar på interaktionen, vilket var det initiala förslaget, är genuskillnaderna större när det gäller att ”bli informerad” i kontakten med valdistriktet. Sammantaget kan analysen därför tolkas till stöd för att kvinnor har ett närmare engagemang med gräsrotterna generellt. När det gäller att arbeta med frågor som enskilda väljare lyfter fram är trenden över tid att detta blivit mindre viktigt både för kvinnor och män, med 1998 och 2002 som undantag då ett ökat antal kvinnor ansåg att detta var mycket viktigt. När det gäller denna fråga kan inga tydliga slutsatser dras, men svaren ger inte heller anledning att ifrågasätta tolkningen av de tidigare diskuterade frågorna.

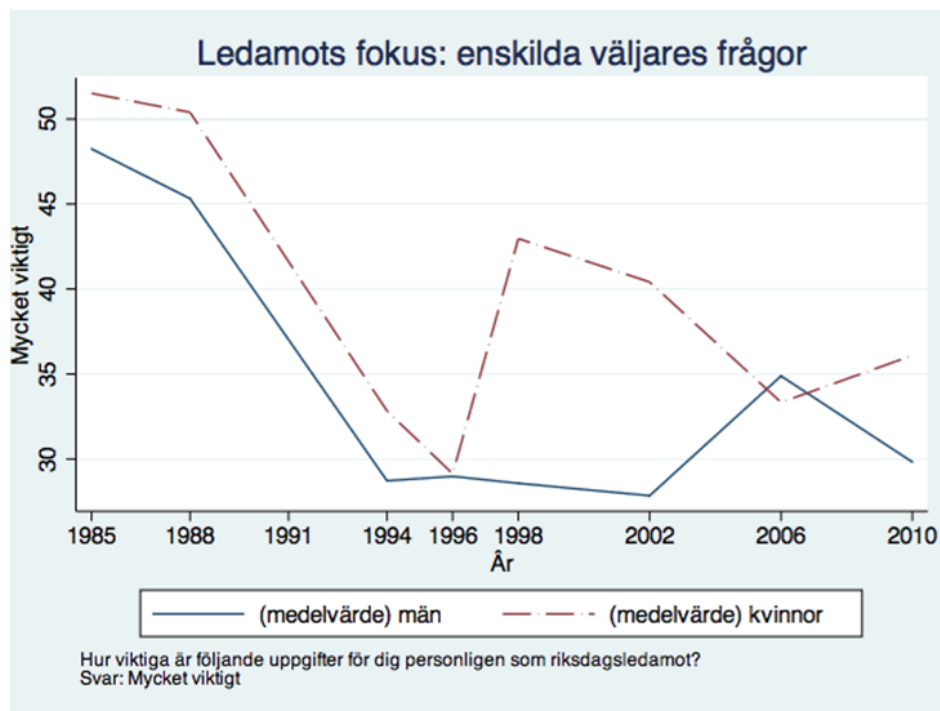
4.2 ÖKAD HETEROGENITET INOM PARTIerna?

Nedan undersöks sammanhållningen i partierna. Frågan kan diskuteras som en fråga om partiernas ökade likhet, eftersom högre intern heterogenitet kan ses som att deras särskildheter försvagas. Partilinjen status analyseras genom tre frågor i riksdagsundersökningarna: 1) Ledamotens syn på partilinjen bety-

6 $H_a: \text{diff} < 0 \Pr(T < t) = 0.1421$.

7 Frågeformuleringen lyder ”Hur viktiga är följande uppgifter för dig personligen som riksdagsledamot? Den följs av elva förslag som var och en kan kommenteras med en fyrgradig svarsskala från ”mycket viktigt” (1) till ”helt oviktigt” (4).

Figur 1. Arbeta med frågor som enskilda väljare lyft fram.

Kommentar. Figuren visar procentandelar bland kvinnor respektive män som svarat "mycket viktigt" (5) på frågan: "Hur viktiga är följande uppgifter för dig personligen som riksdagsledamot" Frågan följs av ett antal påståenden bland annat "att arbeta med frågor som enskilda väljare lyfter fram." Varje påstående kan besvaras på en skala 1-5 "mycket viktigt" (1), "ganska viktigt" (2), "varken viktigt eller oviktigt" (3) "ganska oviktigt" (4) och "helt oviktigt" (5). Missing har uteslutits ur procentbasen. Källa: Riksdagsenkäter 1985-2010, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

delse (över tid), 2) Partilinjen i förhållande till de egna åsikterna när det råder konflikt i principfrågor (endast för år 2010), 3) Önskvärd styrka på partilinjen (över tid).

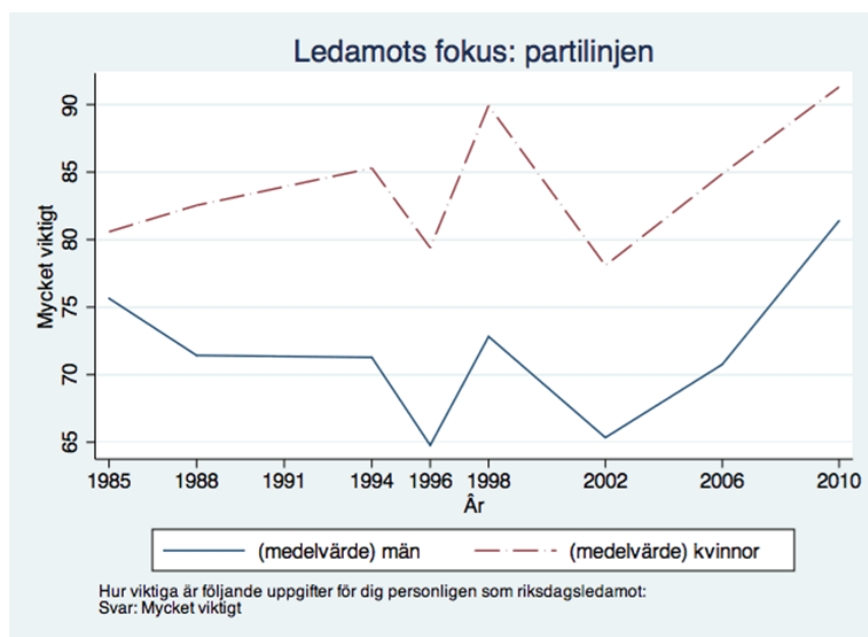
4.2.1 Partilinjens ställning

Den första frågan om hur viktigt ledamöterna anser det vara att följa partiets åsikt ingår i ett batteri av delfrågor om hur viktiga olika uppgifter är för riksdagsledamöterna. Det är samma fråga som diskuterades ovan när det gällde att arbeta med enskilda väljares frågor.

Syftet med frågeformuleringen var från början att undersöka den relativa vikten av olika intressen som riksdagsledamöterna kan företräda (Esaiasson 2000), grundad i diskussionen om skiljelinjer⁸ (Esaiasson 2000; Wängnerud

8 De teoretiska skiljelinjerna brukar bestämmas till: territoriella, funktionella (ekonomiska religiösa, etniska och ideologiska), individuella (privata medborgare som behöver hjälp). I riksdagsundersökningarna har dessa kategorier brutits ner till: partiet, valkretsen (som representerar det territoriella) samt sju stycken socialt och ekonomiskt definierade grupper (exempelvis de unga, pensionärerna, arbetarna, kvinnorna – innehållet har ändrats något över tid) samt två ideologiska grupper (kristna och absolutister).

Figur 2. Andel som anser att det är ”mycket viktigt” att ”föra fram ditt eget partis politik” uppdelat på kön 1985-2010.

Kommentar: Figuren visar procentandelar bland kvinnor och män som svarat på den övergripande frågan ”Hur viktiga är följande uppgifter för dig personligen som riksdagsledamot?” Grafen visar procentandel som svarat ”mycket viktigt” på frågan ”Att föra fram ditt eget partis politik” i förhållande till samtliga svarande på denna fråga inom respektive grupp. Antal svarande 2006: män: 184, kvinnor 162: (Ha: diff <0 PR(T<t)=0.0020). Antal svarande: 2010: 190 män och 159 kvinnor. (Ha: diff <0 PR(T<t)=0.1127). Källa: Riksdagensenkäter 1985-2010, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

2012). Två av påståendena är intressanta i förhållande till frågan om partiprincipen: ”föra fram de åsikter som du personligen anser är viktiga”, vilket motsvarar en burkeansk syn på representanten som trustee respektive ”föra fram ditt eget partis politik”, vilket motsvarar partiprincipen. Båda frågorna har analyserats, men svaren på den första uppvisar inga mönster över tid, vare sig för parti eller kön varför detta inte redovisas i tabell. Figur 2 visar hur många kvinnor respektive män som svarat ”mycket viktigt” på påståendet ”att föra fram ditt eget partis politik” över tid. Ledamöter från samtliga partier är inkluderade.⁹

Figur 2 visar att män har en lägre benägenhet att svara att partiets politik är ”mycket viktig” att föra fram och att denna genusskillnad är stabil över tid. Figur 2 visar vidare på en ökning av partilinjens betydelse sedan år 2002, som omfattar både kvinnor och män. Mäns lägre benägenhet att svara att partiets politik är ”mycket viktig” är signifikant på 95 procentsnivån 2006¹⁰ och

9 Frågan lyder: ”Hur viktiga är följande uppgifter för dig personligen som riksdagsledamot?” och följs av elva påståenden (tidigare tolv) som kan kommenteras på en svarsskala 1-4 där ”mycket viktigt” (1), ”ganska viktigt” (2), ”ganska oviktigt” (3) och ”mycket oviktigt” (4). Frågan har ställts i riksdagsundersökningarna från 1985, 1988, 1994, 1996, 1998, 2002, 2006 och 2010.

10 Ha: diff <0 PR(T<t)=0.0020.

Tabell 3. Uppfattningar om hur en riksdagsledamot bör rösta i principfrågor när det råder konflikt mellan partiets ståndpunkt och den egna ståndpunkten, uppdelat på parti och kön, 2010 (procentandelar).

	Totalt			Kvinnor			Män		
	Egen	Partiet	Väljare	Egen	Partiet	Väljare	Egen	Partiet	Väljare
V	41	59	0	50	50	0	29	71	0
S	23	76	1	24	74	2	22	78	0
C	32	63	5	40	40	20	29	71	0
Fp	21	74	5	14	71	14	25	75	0
M	20	76	4	22	72	5	18	80	2
Mp	50	50	0	17	83	0	70	30	0
Kd	50	41	9	54	46	0	44	33	22
Sd	1-	-	-	100	0	0	8	83	8
Totalt	27	70	3	30	66	4	25	73	2

Kommentar: Tabellen visar procentandelar av svarsfördelningen inom respektive grupp. Frågan lyder: "Om det vid behandlingen av viktiga principfrågor i riksdagen uppstår en konflikt mellan en ledamots egen uppfattning och partigruppens eller väljarnas uppfattning, hur anser du att ledamoten i sådana fall bör rösta?" Frågan har tre svarsalternativ "Rösta enligt egen uppfattning" (1), "rösta enligt partigruppens uppfattning" (2) och "rösta enligt väljarnas uppfattning" (3). Skillnaderna mellan kvinnor och män i att följa partilinjen är inte signifikant ($H_a: \text{diff} < 0 \text{ Pr}(T < t) = 0.4061$). Missing har uteslutits ur procentbasen. Källa: Riksdagsenkät 2010, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Antalet svarspersoner i riksdagsenkät 2010: Alla (306), V (17), S (105), C (19), Fp (21), M (90), Mp (22), Kd (17) SD (15).

på 85 procentsnivån 2010.¹¹ En analys av ökningen uppdelad på enskilda parter (redovisas inte i tabell) visar att den ökade vikten för partipolitiken märks inom Alliansen, Miljöpartiet samt Vänsterpartiet. För socialdemokratiska kvinnor och män är 2006 året då flest ledamöter anger att det är mycket viktigt att föra fram partiets linje och därefter har andelen sjunkit något.

4.2.2 Partilinjens ställning i skarpt läge

För att få en tydligare bild av den relativa vikt som partilinjen har gentemot de egna åsikterna visar tabell 3 svaren på en fråga som endast ställts år 2010, om hur viktig partilinjen är när den står i konflikt med den egna åsikten i en principfråga.¹²

Av nedersta raden i tabell 3 framgår att fler män än kvinnor prioriterar partiets ståndpunkt framför den egna övertygelsen när de två alternativen ställs

11 $H_a: \text{diff} < 0 \text{ PR}(T < t) = 0.1127$.

12 Frågan lyder: "Om det vid behandlingen av viktiga principfrågor i riksdagen uppstår en konflikt mellan en ledamots egen uppfattning och partigruppens eller väljarnas uppfattning, hur anser du att ledamoten i sådana fall bör rösta?" Frågan har tre svarsalternativ "Rösta enligt egen uppfattning" (1), "rösta enligt partigruppens uppfattning" (2) och "rösta enligt väljarnas uppfattning" (3).

mot varandra (73 procent av männen mot 66 procent av kvinnorna). På motsvarande sätt är det en större andel kvinnor som prioriterar den egna ståndpunkten (30 procent av kvinnorna mot 25 procent av männen). Skillnaderna mellan kvinnor och män i att välja den egna åsikten framför partilinjen är inte signifikant.¹³ Däremot är kvinnors lägre benägenhet att följa partiets linje signifikant på 95 procentsnivån.¹⁴

Ser vi till svarsfördelningen i tabell 3 uppdelat på enskilda partier märks att Miljöpartiet totalt sett utmärker sig som ett parti där lika många ledamöter anser att en ledamot bör prioritera den egna ståndpunkten i fall av konflikt som det finns ledamöter som anser att partilinjen bör prioriteras. Katarina Barrling har diskuterat Miljöpartiet som ett förhållandevis individualistiskt parti, vilket ligger i linje med vad tabell 3 visar (Barrling 2004). Tabell 3 visar också att Kristdemokraterna har en övervägande andel ledamöter som prioriterar den egna ståndpunkten i skarpt läge. En könsuppdelad analys visar att bland kristdemokratiska kvinnor är det vanligare att de prioriterar den egna ståndpunkten framför partiets. Bland Vänsterpartiet och Centern är det lika vanligt att kvinnor prioriterar den egna ståndpunkten som partiets. Ser vi till männen visar tabell 3 att det framförallt är männen inom Miljöpartiet som prioriterar den egna åsikten framför partiets (70 procentandelar) samt Kristdemokraterna (44 procentandelar). Även i den könsuppdelade analysen visas totalurval, vilket gör att själva beskrivningen av partierna vid undersökningstillfället är tillförlitlig. Däremot ger naturligtvis en ledamots mening stort utslag i tabellen, eftersom den visar procentandelar. Inga slutsatser i den könsuppdelade analysen har dragits om Sverigedemokraterna, eftersom andelen kvinnor är mycket lågt.

Sammantaget blir resultaten om en genuskillnad när det gäller partilinjen ställning aningen svårtolkade eftersom svaren i förstone tycks peka åt olika håll: män har en lägre benägenhet att svara att det är ”mycket viktigt” att föra fram partiets politik medan kvinnor har en lägre benägenhet att följa partilinjen i fall där de egna övertygelserna står i strid med partilinjen i viktiga principfrågor. Innan vi diskuterar hur resultaten kan tolkas ska svaren på en tredje fråga redovisas.

4.2.3 Efterlyst styrka på partidisciplinen

Riksdagsundersökningarna innefattar också en fråga om hur stark partidisciplin ledamoten vill se idealt sett.¹⁵ Tabell 4 visar procentandel samt balansmått för de som svarat att partidisciplinen ”bör vara mycket starkare/starkare än

13 $H_a: \text{diff} \neq 0 \Pr(T < t) = 0.8122.$

14 $H_a: \text{diff} > 0 \Pr(T > t) = 0.0103.$

15 Frågan lyder: ”Allmänt sett, vad anser du om kravet på partisammanhållning och partidisciplin i ditt parti? Svarsalternativen sträcker sig från ”Bör vara mycket starkare än idag” (1), ”bör vara något starkare än idag” (2) ”bra som den är idag (3), ”bör vara något mindre än idag” (4) och ”Bör vara mycket mindre än idag (5). Frågan har ställts i valundersökningarna 1988, 1994, 2002, 2006, 2010.

Tabell 4. Procentandelar i svarsfördelningen per parti och kön angående om partidisciplinen bör vara starkare, svagare eller är bra som den är (balansmått). Riksdagsundersökningarna, Göteborgs universitet.

	2006								
	Totalt			Kvinnor			Män		
	++	--	Balans mått	++	--	Balans mått	++	--	Balans mått
V	19.05	9.52	+9.53	14.29	7.14	+7.14	28.57	14.29	+14.29
S	14.17	12.50	+1.67	13.56	10.17	+1.69	14.75	14.75	0
C	7.41	11.11	-3.7	20	10	10	0	11.76	-11.76
Fp	32	8	+24	38.46	7.69	+30.77	25	8.33	+16.67
m	2.25	16.85	-14.06	0	8.11	-8.11	3.85	23.08	-19.23
kd	12.5	8.33	+4.17	9.09	9.09	0	15.38	7.69	+7.69
mp	16.67	11.12	+5.56	11.11	11.11	0	22.22	11.11	+11.11
sd								-	-
Totalt	12.04	12.66	-0.64	12.42	9.15	+3.27	11.70	15.79	-4.09

	2010								
	Totalt			Kvinnor			Män		
	++	--	Balans- mått	++	--	Balans- mått	++	--	Balans- mått
V	11.76	23.53	-11.770	20	10	+10	0	42.86	-42.86
S	36.54	7.69	+28.85	44.90	4.08	+40.82	29.09	10.91	+18.18
C	10.53	10.53	0	0	0	0	14.29	14.29	0
Fp	9.52	9.52	0	0	22.22	-22.22	16.67	0	-16.67
m	3.33	16.67	-13.35	0	9.56	-9.56	6.12	22.45	-16.33
kd	35.29	0	+35.29	28.57	0	+28.57	40	+	+40
mp	4.55	22.73	-18.18	0	23.08	-23.08	11.11	22.22	+11.11
sd	6.25	0	-6.25	0	0	0			
Totalt	17.97	11.76	+6.21	19.12	8.82	+10.3	17.06	14.12	+2.94

Kommentar: Svarsfördelning på frågan om partidisciplinen bör vara "starkare" respektive "svagare" än idag eller om "den är bra som den är". Frågan besvaras på en skala mellan (1) "bör vara mycket starkare än idag" och (5) "bör vara mycket svagare än idag". Balansmått har räknats fram genom att de som svarat att partidisciplinen bör vara mycket eller något starkare än idag (1+2) har summerats liksom de som anser att partidisciplinen bör vara mycket eller något svagare än idag (4+5). Balansmättet uttrycker därefter skillnaden mellan dessa två grupper. Tabellen visar procentandelar i svarsfrekvens per parti och kön för åren 1988, 2006 och 2010. Källa: Riksdagsundersökningarna, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

idag" minus de som svarat att den "bör vara mycket svagare/svagare än idag" uppdelat på parti och kön för åren 2006 och 2010.

Tabell 4 visar för det första att mellan 2006 och 2010 märks totalt sett (nedersta raden) en förhållandevis kraftig ökning av andelen svarande som anser att partidisciplinen bör öka, från 12 procentandelar 2006 till nästan 18 procentandelar 2010. Skillnaden återfinns både bland kvinnor och män. Mäns

lägre benägenhet att svara att partidisciplinen bör vara mycket starkare än idag är signifikant på 85 procentsnivån.¹⁶

Ser vi till de olika partierna, märks att en stor del av denna ökning återfinns inom Socialdemokraterna. Balansmättet för Socialdemokraterna (kvinnor och män) ökar med över 25 procentenheter.¹⁷ Det sker även en ökning inom Kristdemokraterna.¹⁸ Miljöpartiet visar en förändring från en svag övervikt av de som vill ha en starkare partilinje 2006, till en övervikt av de som vill ha en svagare partilinje 2010. Återigen bör framhållas att en ledamots uppfattning får stora konsekvenser i de små partierna.

Den könsuppdelade analysen visar att ökningen av andelen som anser att partidisciplinen bör stärkas inom Socialdemokratiska partiet framförallt återfinns inom gruppen kvinnor. Mer än dubbelt så många socialdemokratiska kvinnor, som socialdemokratiska män, anser att partidisciplinen bör stärkas år 2010.

4.2.4 Sammanfattning

Resultaten av analysen pekar delvis åt olika håll, så entydiga slutsatser är svåra att dra. När det gällde att anse att det var "mycket viktigt" att föra fram partiets politik, märktes det en signifikant övervikt av kvinnor som höll med om detta. Samtidigt uppvisade kvinnor en lägre tendens att följa partiets linje i skarpt läge, när de egna frågorna ställdes mot partiet i viktiga principfrågor.

I förstone kan dessa resultat tyckas motstridiga, men frågorna skiljer sig i formuleringarna varför de delvis måste anses mäta olika saker. Frågan som undersöker partilinjens ställning i skarpt läge skiljer sig genom att den kontrasterar de två alternativen, partiets linje och den egna övertygelsen, men också för att den avgränsar frågan till "viktiga principfrågor". Svaren kan därför tolkas som att män har lägre benägenhet att anse att det generellt sett är "mycket viktigt" att följa partilinjens, men att kvinnor har lägre benägenhet att i realiteten avvika från den egna övertygelsen när den står mot partiprincipen i viktiga principfrågor.

Den tredje frågan, om önskvärd styrka på partilinjens, uttrycker åsikter om ytterligare en företeelse. Här märktes en ökning mellan 2006 och 2010 till stöd för en starkare partilinje, men inga skillnader mellan kvinnor och män.

Sammanfattningsvis var den initiala förväntan att kvinnor skulle bidra till heterogeniteten inom partierna och därmed bidra till att försämra förutsättningarna för kartellisering. Kvinnor visade sig i lägre utsträckning vara benägna att kompromissa med de egna åsikterna till förmån för partilinjens i viktiga principfrågor. När det kommer till kritan visade sig kvinnor ha en lägre benä-

16 $H_a: \text{diff} < 0 \Pr(T < t) = 0.1341$.

17 Från +1.67 år 2006 till +28.85 år 2010.

18 Från +4.17 år 2006 till +28.57 år 2010.

genhet att kompromissa med sin egen övertygelse i principfrågor, vilket stöder tesen om att kvinnor bidrar till försvagad partisammanhållning. Frågan tillmäts tyngre vikt än den tidigare allmänna frågan, eftersom den senare verkligen ställer alternativen mot varandra.

Den viktigaste invändningen mot denna tolkning kan härledas ur den sista frågan som analyseras, där både kvinnor och män efterlyser en förstärkt partilinje och där särskilt socialdemokratiska kvinnor utmärker sig genom att kraftigt önska sig en förstärkt partidisciplin. Detta resultat talar för att utvecklingen inte enbart bör diskuteras generellt, utan också kan anses ha partiintern dynamik.

4.3 PARTILINJENS KARAKTÄR – PARTIPISKA ELLER PARTILOJALITET?

I tidigare forskning har diskussionen om partilinjens relaterats till frågan om det är fråga om en partipiska som ledamöterna känner att de måste underkasta sig eller om det är fråga om en mer positivt laddad partiloyalitet. Schematiskt har tre möjliga motiv till att acceptera partidisciplinen lyfts fram: rädsla för sanktioner, pliktkänsla eller lojalitet (Jensen 2000). En stark partipiska bör enligt detta resonemang höra samman med att det finns ett missnöje mot de egna möjligheterna till inflytande. Saknas sådant missnöje bör vi istället kunna tala om partiloyalitet (Esaiasson 2000; Jensen 2000; Wängnerud 2012).

När det gäller socialdemokratiska kvinnors önskan att se en starkare partidisciplin är det svårt att se det som uttryck för något annat än en positiv lojalitet eftersom det uttrycker en önskan om framtiden. Trots det kan det vara intressant att diskutera inflytande i relation till partilinjens, om inte annat för att Alliansen har fått kritik om att i alltför hög grad driva en stark partilinje (Pålsson, 2011).

Nedan diskuteras därför frågan om den partiinterna demokratin, subjektivt sett, med hjälp av fyra frågor från riksdagsundersökningarna: 1) yttranden på partigruppens möte, 2) bedömning av eget inflytande inom specialområde respektive 3) utanför specialområde, och 4) arbetsförhållandena i partigruppen.

När det gäller att yttra sig ”nästan varje gång” på riksdagsgruppens möten har det skett en kraftig försämring för jämställdheten mellan 2006 och 2010 (visas ej i figur). Andelen män som säger sig tillhöra gruppen som yttrar sig nästan varje gång på partigruppens möten har ökat markant. Kvinnors lägre benägenhet att svara att de yttrar sig ”nästan varje gång” på partigruppens möten, är signifikant på 95 procent nivå.¹⁹

Om vi bryter ner svaren per parti (tabell appendix 1) visar det sig att en ökad genusskillnad till kvinnors nackdel märks inom Folkpartiet, Miljöpartiet och Socialdemokraterna. Sverigedemokraterna, som inte fanns i riksdagen 2006, uppvisar också en större andel män som valt detta svarsalternativ. Ser vi till

19 $H_a: \text{diff} > 0 \Pr(T > t) = 0.0463.$

Tabell 5. Andel som anser att deras möjligheter att påverka partigruppens ställningstaganden inom sina specialområden är "mycket goda", uppdelat på parti och kön 1988, 2006 och 2010.

	1988			2006			2010		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
V	83	71	91	60	64	43	65	55	62
S	33	25	39	52	50	54	42	43	38
C	71	62	77	73	60	76	79	33	86
Fp	67	59	72	60	54	67	70	50	64
M	52	53	51	37	43	31	45	35	41
Mp	63	75	55	67	55	77	65	38	73
Kd	-	-	-	72	89	56	68	64	55
Sd	-	-	-	-	-	-	75	100	67
Totalt		44	54		54	52		49	57

Kommentar: Tabellen visar procentandelar för svarsalternativen i respektive grupp. Frågan lyder "Hur bedömer du dina möjligheter att påverka din partigruppens ställningstaganden i olika frågor" följt av uppdelningen "i dina specialområden" och "i frågor utanför dina specialområden". Varje delfråga kan besvaras på en skala 1-4 där "mycket goda" (1), "ganska goda" (2), "ganska dåliga" (3) och "mycket dåliga" (4). Missing har uteslutits ur procentbasen. Riksdagsenkäter 1985-2010, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

kvinnorna har det inom Miljöpartiet och Kristdemokraterna skett en försämring: en lägre andel kvinnor säger att de yttrar sig nästan varje gång 2010, gentemot 2006. Centerpartiet skiljer ut sig som ett parti där det istället skett en kraftig ökning av antalet kvinnor som säger att de yttrar sig nästan varje gång. Bland socialdemokratiska kvinnor och kvinnor från Moderaterna märks också en ökning men inte så stor. Observera att en person i de mindre partierna ger en förhållandevis stor effekt på procentandelarna.

Riksdagsmängden innehåller också en fråga om möjligheterna att påverka partiet mer specifikt; inom respektive utanför en ledamots specialområde.²⁰ Det märks en försämrad jämställdhet när det gäller ledamöternas inflytandet inom sina respektive specialområden (tabell 5). Kvinnors lägre benägenhet att ange att de har mycket goda möjligheter till inflytande inom sina specialområden är signifikant på 95-procentsnivån.²¹ Kvinnors upplevelse återfinns i samtliga partier. Centerpartiets kvinnor utmärker sig genom ett stort tapp; nästan en halvering av andelen som säger att de har mycket goda möjligheter att påverka inom sina specialområden, mellan 2006 och 2010. Mäns ökade inflytande inom sina specialområden återfinns framförallt inom Centerpartiet

20 Frågan lyder: "Hur bedömer du dina möjligheter att påverka din partigruppens ställningstaganden i olika frågor" följt av uppdelningen "i dina specialområden" och "i frågor utanför dina specialområden". Varje delfråga kan besvaras på en skala 1-4 där "mycket goda" (1), "ganska goda" (2), "ganska dåliga" (3) och "mycket dåliga" (4). Frågan har ställts 1998, 2006 och 2010.

21 $H_a: \text{diff} > 0 \text{Pr}(T > t) = 0.0485$.

Tabell 6. Andel som anser att arbetsförhållandena i partigruppen är ”mycket bra som de är”, uppdelat på kön och parti, 1988, 2006 och 2010.

	1988			2006			2010		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
V	0	0	0	5	7	0	0	0	0
S	2	5	0	2	5	0	2	2	2
C	0	0	0	8	0	12	0	0	0
Fp	5	6	4	4	0	8	10	10	7
M	0	0	0	13	16	11	22	20	18
Mp	-	-	-	8	18	0	12	0	18
Kd	0	0	0	6	11	0	10	15	0
Sd	-			-	-	-	25	50	17
Totalt		3	0		8	5	-	11	10

Kommentar: Tabellen visar andelen som svarat ”mycket bra som det är” på frågan ”Vad tycker du allmänt sett om dina personliga arbetsförhållanden i riksdagen, om riksdagens arbetsformer och om den egna partigruppens arbetsformer”. Varje område har en egen underfråga och kan besvaras på en skala 1-4 ”mycket bra som det är” (1), ”i stort sett bra som det är” (2), ”behöver förbättras på flera punkter” (3) och ”behöver ändras i grunden” (4). Riksdagsenkäter 1985-2010. Missing har uteslutits ur procentbasen. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

och Moderaterna. Socialdemokratiska män bryter genusmönstret genom att de uttrycker ett minskat inflytande inom sina specialområden.

När det gäller möjligheterna att påverka utanför sina specialområden anser en ökande andel både kvinnor och män att deras möjligheter är ”mycket goda”.²² Inga signifikanta skillnader mellan kvinnor och män märks. Den könsuppdelade analysen visar en kraftig uppgång i andelen kvinnor inom Centerpartiet som anser att möjligheterna att påverka utanför sina specialområden är ”mycket goda”. Anmärkningsvärt är att inom Miljöpartiet har inte några kvinnor valt detta alternativ, varken 2006 eller 2010, vilket ger partiet en jumboplatz bland gruppen kvinnor. Moderaterna uppvisar mer lika förhållanden mellan kvinnor och män (appendix tabell 8).

Den sista frågan om inflytande som analyseras är ledamöternas uppfattning om arbetsförhållandena i partigruppen.²³ Här sker en ökning av de som anser att arbetsförhållandena är ”mycket bra som de är” både i gruppen kvinnor och i

22 Frågan lyder: ”Hur bedömer du dina möjligheter att påverka din partigrupps ställningstaganden i olika frågor” följt av uppdelningen ”i dina specialområden” och ”i frågor utanför dina specialområden”. Varje delfråga kan besvaras på en skala 1-4 där ”mycket goda” (1), ”ganska goda” (2), ”ganska dåliga” (3) och ”mycket dåliga” (4). Frågan har ställts tre gånger: 1998, 2006 och 2010.

23 Frågan lyder ”Vad tycker du allmänt sett om dina personliga arbetsförhållanden i riksdagen, om riksdagens arbetsformer och om den egna partigruppens arbetsformer”. Varje område har en egen underfråga och kan besvaras på en skala 1-4 ”mycket bra som det är” (1), ”i stort sett bra som det är” (2), ”behöver förbättras på flera punkter” (3) och ”behöver ändras i grunden” (4). Även denna fråga är ställd vid tre tillfällen: 1988, 2006 och 2010.

gruppen män. Skillnaden mellan könen är inte signifikant. Tabell 6 visar svarsfördelningen när den bryts ned på parti.

Tabell 6 visar att för Moderaterna märks en ökning av både kvinnor och män som anser att arbetsförhållandena i partigruppen är ”mycket bra som de är”. Bland Miljöpartiets kvinnor märks en kraftig minskad andel som valt detta svarsalternativ, vilket kan ses mot bakgrund av att de tidigare gav uttryck för minskat inflytande. På liknande sätt kan minskningen av män i Centerpartiet som anger att arbetsförhållandena i partigruppen är ”mycket bra som de är” ses mot bakgrund av deras minskande inflytande i form av att yttra sig ”nästan varje gång” på partigruppens möten.

Den empiriska analysen av inflytande visade sammanfattningsvis att det längs två av dimensionerna märks en ökad ojämlikhet mellan kvinnor och män mellan 2006 och 2010; gällande att yttra sig ”nästan varje gång” på partigruppens möten och inflytande inom ledamotens specialområde. Andelen män som säger sig ”yttra sig nästan varje gång” på partigruppens möten har ökat kraftigt, undantaget Centerpartiet, där det tvärtom märks en ökning i antalet kvinnor som valt detta svarsalternativ. Vidare anser en ökande andel män och en minskande andel kvinnor att deras inflytande inom sina specialområden är ”mycket goda”.

När det gäller det upplevda inflytandet utanför ledamotens specialområden märks en ökning av de som svarar ”mycket goda” både bland kvinnor och män. Den minskade jämställdheten tycks inte heller inverka negativt på den sammantagna uppfattningen om arbetsförhållandena i partigruppen, där en större andel kvinnor idag anser att de är ”mycket bra som de är”.

Ser vi till olika partier kan vi dra slutsatsen att det inom Socialdemokraterna finns en grupp kvinnor som önskar se en förstärkt partidisciplin, som kan tolkas som uttryck för en stark partiloyalitet eftersom s-kvinnorna samtidigt anser sig ha relativt stort inflytande. Inom Miljöpartiet tycks det ha uppstått en mer mansdominerad kultur, eftersom en ökad andel män som yttrar sig på partigruppens möten ”nästan varje gång” och en minskad andel kvinnor. Möjligtvis är det miljöpartistiska kvinnors missnöje med detta som yttrar sig i ett försämrat betyg på partikulturen. På liknande sätt tycks det ha skapats en mer kvinnodominerad kultur inom Centerpartiet, där kvinnor visserligen har fått mindre inflytande inom sina specialområden, men istället ökat inflytande utanför specialområdena, vilket troligtvis också hänger samman med att en ökad andel kvinnor säger sig yttra sig ”nästan varje gång” på partigruppens möten. Centerpartistiska män ger också uttryck för ett försämrat partigrupp-sarbete, vilket kan tänkas botten i deras minskade inflytande. Observera dock att analysen bygger på procentandelar bland ledamöterna och att en förändring av 1-2 ledamöter ger stora skillnader i procentandelar för de mindre partierna.

I relation till diskussionen om partilinjens karaktär märktes inte ett tydligt missnöje med inflytandet från socialdemokratiska kvinnor, varför deras önskan

om en förstärkt partilinje kan ses som ett uttryck för partiloyalitet, som diskuterades tidigare. För Moderaterna märks ingen generell kritik om en för stark partilinje. Tvärtom anser en ökande andel att arbetsförhållandena är bra som de är.

5. Sammanfattande diskussion och resultat

Artikeln har diskuterat kartellpartiteorin utifrån ett genusperspektiv. Jag har pekat på att kartellpartiteorin baserar sig på traditionella skiljelinjer och negligerar betydelsen av nyare skiljelinjer, exempelvis den mellan kvinnor och män. Utifrån detta förhållande formulerades en hypotes om att kvinnor skulle försvåra för eventuella kartelliseringstendenser. Exempelvis kan den senare politiseringen innebära ett närmare samröre med gräsrotter, vilket också påvisats i tidigare forskning. En annan förväntan var att kvinnor kunde bidra till heterogeniteten bland ledamöterna, eftersom de som grupp representerar en annan typ av erfarenheter än män som grupp. Heterogenitet i förhållande till politiken kan diskuteras på många olika sätt och vanligast i forskning om kvinnors representation är att knyta diskussionen till innehållsliga skillnader i politiska preferenser och förhållningssätt mellan ledamöter. Här diskuterades istället skillnader mellan kvinnor och män generellt i relation till 1. Formfrågor om ledamöternas förhållande till gräsrotterna och 2. Ledamöternas förhållande till partilinjén.

Den sammanfattande poängen i förhållande till kartellpartiteorin var att kvinnors ökade representation i det svenska fallet drivits fram i en partiintern process, en strategi som liknar den som kartellpartiteorin diskuterar. Samtidigt tycks alltså denna process ha lett till ökad heterogenitet inom partiet, vilket kan ses som att en strategi förankrad i en kartelliseringsskontext underminerar de tendenser den är en del av. Det frågades om partierna i det här fallet kan ha gött en gökunge.

Resultaten visade att kvinnor tenderade att lägga mer fokus på att *bli informerade* i kontakten med gräsrotterna och detta tolkades som stöd för kvinnors starkare närhet till gräsrotterna, här representerat genom valdistriktet.

Frågan om partilinjens betydelse var mer svårtolkad eftersom resultaten pekade åt olika håll. Å ena sidan var män i lägre grad benägna att anse att det var "mycket viktigt" att följa partilinjén. När partilinjén ställdes mot den egna åsikten i viktiga principfrågor visade sig kvinnor emellertid vara mindre benägna att överge den egna ståndpunkten. Resultaten innebär inte nödvändigtvis en motsättning. Kvinnor kan i högre grad tycka att det är "mycket viktigt" att följa partilinjén men ändå inte vara beredda att kompromissa med de egna åsikterna när de kommer i konflikt med partilinjén i viktiga principfrågor.

Ledamöternas inställning till hur stark partidisciplinen *bör* vara analyserades också. Generellt framkom att ledamöterna i högre grad önskar en starkare partilinje 2010 än 2006 och denna ståndpunkt återfinns både bland kvin-

nor och män. En betydande del av denna utveckling kunde föras tillbaka på socialdemokratiska kvinnor, vilket tolkas som att utvecklingen av partilinjen ställning har partispecifik dynamik, där socialdemokratiska kvinnor tydligt går emot mönstret att kvinnor bidrar till en diffusare partilinje.

Slutligen undersöktes ledamöternas upplevda inflytande. Det visade sig att jämställdheten försämrats sedan 2006 med avseende på andelen kvinnor och män som ”yttrar sig nästan varje gång” på partigruppens möten samt upplevt inflytande inom ledamöternas specialområden. En motsatt trend märktes när det gällde inflytandet *utanför* specialområden. Detta kan tolkas som att arbetsfördelning bland ledamöterna när det gäller specialistkompetens/allmänkompetens förändrats. Det är också viktigt att framhålla att utvecklingen i stort inte gett upphov till en mer negativ beskrivning av arbetsförhållandena i partigruppen för gruppen kvinnor. Det finns slutligen inget generellt stöd för den tes om att alliansens ledamöter skulle vara särskilt missnöjda med förhållandena i partigruppen, som lades fram av Ann-Marie Pålsson i boken ”Knapptryckarkompaniet”.

6. Referenser

- Baekgaard, Martin, 2010. ”Self-selection of Socialization? A Dynamic Analysis of Committee Member Preferences”, *Legislative Studies Quarterly*, 35, s 337-59.
- Banaszak, Lee Ann, Beckwith, Karen och Rucht, Dieter (red.), 2003. *Women's movement facing the reconfigured state*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barrling Hermansson, Katarina, 2004. Partikulturer. Kollektiva självbilder och normer i Sveriges riksdag. Uppsala: Uppsala universitet.
- Blyth, Mark & Katz, Richard S, 2005. ”From Catch-all parties to cartelisation: The political economy of the cartel party”, *West European Politics*, 28 (1), s 33-60.
- Bratton, Kathleen & Ray, Leonard, 2002. ”Descriptive Representation, Policy Outcomes, and Municipal Day-Care Coverage in Norway”, *American Journal of Political Science*, 46 (2), s 428-37.
- Burke, Edmund, 1827, ”Speech to the Electors of Bristol”, i Edmund Burke (red.), *Speeches and Letters on American Affairs*. London: Everyman.
- Celis, Karen, 2006. ”Substantive representation of women: the representation of women's interests and the impact of descriptive representation in the Belgian parliament (1900-1979)”, *Journal of Womens Political Policy*, 28 (2), s 85-114.
- Childs, Sarah & Krook, Mona Lena, 2009. ”Analysing women's substantive representation: From critical mass to critical actors”, *Government & Opposition*, 44 (2), s 125-45.
- Dahlerup, Drude & Freidenvall, Lenita, 2006. ”Quotas as a 'fast track' to equal representation for women”, *International Feminist Journal of Politics*, 7 (1), s 26-48.
- Esaiasson, Peter, 2000. ”How MPs define their task”, i Peter Esaiasson & Knut Heidar (red.), *Beyond Westminster & Congress. The Nordic Experience*. Columbus: Ohio State University Press.
- Esaiasson, Peter & Holmberg, Sören, 1996. *Representation from above. Members of parliament & representative democracy in Sweden*. Aldershot: Dartmouth.
- Freidenvall, Lenita, 2006. ”Vägen till varannan damernas: om kvinnorepresentation, kvotering och kandidaturval i svensk politik 1970-2002”. Stockholm: Stockholms universitet.
- Gilljam, Mikael, Karlsson, David & Sundell, Anders, 2010. ”Representationsprinciper i riksdag och kommuner”, i Martin Brothén & Sören Holmberg (red.), *Folkets represen-*

- tanter. *En bok om riksdagsledamöter och politisk representation i Sverige*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
- Griffin, John D, Newman, Brian & Wolbrechta, Christina, 2012. "Gender Gap in Policy Representation in the US Congress", *Legislative Studies Quarterly*, 37, s 35-66.
- Jensen, Torben K., 2000. "Party Cohesion", i Peter Esaiasson & Knut Heidar (red.), *Beyond Westminster & Congress. The Nordic Experience*. Columbus: Ohio State University Press.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 1995. "Changing models of party organization and party democracy: The emergence of the Cartel party", *Party politics* 1(1), s 5-28.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 2009. "The Cartel party thesis: A restatement", *Perspectives on Politics*, 7 (4), s 753-66.
- Kittilson, Miki Caul & Schwindt-Bayer, Leslie A, 2012. *The gendered Effects of Electoral institutions. Political engagement and participation*. Oxford: Oxford University Press.
- Lipset, Martin Seymour & Rokkan, Stein (red.), 1967. *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*. New York: Free Press.
- Lovenduski, Joni & Norris, Pippa, 1993. *Gender and Party Politics*. London: Sage.
- Lovenduski, Joni & Norris, Pippa, 2003. "Westminster women: the politics of presence", *Political Studies*, 51 (1), s 84-102.
- McAllister, Ian & Studlar, Donlay T., 1992. "Gender and representation among legislative candidates in Australia", *Comparative Political Studies*, (3), s 388-411.
- Narud, Hanne Marie & Valen, Henry, 2000a. "Does social background matter", s 83-106 i Peter Esaiasson & Knut Heidar (red.), *Beyond Westminster and Congress: the Nordic experience*. Columbus: Ohio State University Press.
- Narud, Hanne Marthe & Valen, Henry, 2000b. "Does social background matter?", i Peter Esaiasson & Knut Heidar (red.), *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*. Columbus: Ohio State University Press.
- Poggione, Sarah, 2004. "Exploring Gender Differences in State Legislators' Policy Preferences", *Political Research Quarterly*, 57 (2), s 305-314.
- Raaum, Nina C., 2006. "Gender equality and political representation: A nordic comparison", *West European Politics*, 28 (4), s 872-897.
- Schwindt-Bayer, L. A. & Mishler, W., 2005. "An integrated model of women's representation", *Journal of Politics*, 67 (2), s 407-428.
- Skjeie, Hege, 1992. *Den politiske betydningen av kjønn. En studie av norsk topp-politikk*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Swers, Michelle, 2001. "Understanding the policy impact of electing women: Evidence from research on congress and state legislatures", *Political Science & Politics*, 34 (2), s 217-220.
- Wängnerud, Lena, 2006. "A step-wise development: women in parliament in Sweden", s 238-248 i J. Ballington & A. Karam (red.), *Women in Parliament: Beyond Numbers*. Stockholm: IDEA.
- Wängnerud, Lena, 2009. "Women in Parliaments: Descriptive and substantive representation", *The Annual Review of Political Science*, 12, s 51-69.
- Wängnerud, Lena, 2012. "Viner partipiskan hårdare i partier med vågmästarroll?", i Jenny Björkman & Björn Fjaestad (red.), *Tungan på vågen. Vågmästare och balanspartier*. Stockholm: Makadam förlag.

Appendix, tabell 7. Andelen som svarar att de "nästan varje gång" yttrar sig på parti-gruppens möten, uppdelat på kön, parti, 2006 och 2010 (procentandelar).

	2006		2010	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
V	57	57	60	43
S	2	0	6	11
C	60	65	80	64
Fp	46	25	44	55
M	3	12	5	10
Mp	55	54	29	80
Kd	78	89	29	56
Sd	-	-	50	78
Totalt	23	25	23	32

Kommentar: Tabellen visar procentandelar för svarsalternativen i respektive grupp. Frågan lyder "Ungefär hur vanligt är det att du yttrar dig under riksdagsgruppens möten?" Frågan kan besvaras på en skala från "Nästan varje gång" (1), "oftast" (2), "då och då" (3) "sällan" (4) och "aldrig" (5). Missing har utslutits ur procentbasen. Källa: Riksdagsenkäter 1985-2010, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Appendix, tabell 8. Andel som anser att möjligheterna att påverka partigruppens ställningstaganden i frågor utanför deras specialområde är "mycket goda". Uppdelat på parti och kön, 1988, 2006 och 2010.

	1988			2006			2010		
	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män	Totalt	Kvinnor	Män
V	0	0	0	10	7	14	6	9	0
S	2	4	1	7	12	2	8	11	3
C	7	0	12	11	0	18	5	33	7
Fp	5	0	8	4	8	0	15	10	14
M	2	0	2	4	5	2	6	6	4
Mp	-	-	-	4	0	8	12	0	18
Kd	26	38	18	11	11	11	23	21	18
Sd	-	-	-	-	-	-	12	50	11
Totalt		4	4		8	5		10	8

Kommentar: Tabellen visar procentandelar för svarsalternativen i respektive grupp. Frågan lyder: "Hur bedömer du dina möjligheter att påverka din partigruppens ställningstaganden i olika frågor" följt av uppdelningen "utanför dina specialområden" och "i frågor utanför dina specialområden". Varje delfråga kan besvaras på en skala 1-4 där "mycket goda" (1), "ganska goda" (2), "ganska dåliga" (3) och "mycket dåliga" (4). Frågan har ställts tre gånger: 1998, 2006 och 2010. Missing har utslutits ur procentbasen. Källa: Riksdagsenkäter 1985-2010, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.